

УДК: 657.22

АГРОФИРМАЛАРДАГЫ ПРОДУКЦИЯЛАРДЫН ӨЗДҮК НАРКЫН ЭСЕПТӨӨДӨГҮ “ЖИТ- КАЛЬКУЛИРОВАНИЕ” МЕТОДУНУН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ

Исраилов Тимур Мурзабекович.э.и.к., доцент, ОшМУ

israilov@oshsu.kg,

Токтогулова Айжан Токтогуловна, магистрант, ОшМУ

Абдымалик кызы Жазгуль, магистрант, ОшМУ

Ош, Кыргызстан

Аннотация: Бул статьяда агрофирмаларды өздүк наркты эсептөөдөгү жаңы ыкманы “ЖИТ-калькулирование” (Just in time же орусча точно в срок методун колдонуудагы артыкчылыктары каралган. Мындан сырткары, айыл чарбасындагы чыгымдарды эсепке алуунун методдору, аларды колдонуу чөйрөсү, көйгөйлөрү жана аларды чечүү жолдору каралган. Калькуляция методдорунун айыл чарбасынын мал чарбачылыгында, өсүмдүк өстүрүүдө, канаттууларды өстүрүүдө, токой чарбачылыгында ж.б. чөйрөсүндө колдонулушунун артыкчылыктары жана кемчилдиктери изилденген жана практикалык көрсөтмөлөр менен рекомендациялар иштелип чыгып, сунушталган.

Ачык сөздөр: өздүк нарк, ЖИТ-калькулирование, айыл чарбасы, калькуляция методдору.

ПРЕИМУЩЕСТВА МЕТОДА «ЖИТ-РАСЧЕТ» ПРИ РАСЧЕТЕ СОБСТВЕННОЙ СТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Исраилов Тимур Мурзабекович.к.э.н., доцент ОшГУ,

israilov@oshsu.kg,

Токтогулова Айжан Токтогуловна, магистрант ОшГУ,

Абдымалик кызы Жазгуль, магистрант ОшГУ,

Ош, Кыргызстан

Аннотация: В данной статье рассмотрены преимущества использования нового метода расчета себестоимости сельскохозяйственных предприятий «ЖИТ-калькулирование» (Justintime - калькулирование). Кроме того, рассмотрены методы учета затрат в сельском хозяйстве, сферы их применения, проблемы и пути их решения. Были изучены преимущества и недостатки использования сельского хозяйства в животноводстве, растениеводстве, птицеводстве, лесном хозяйстве и т. д., разработаны и представлены практические руководства и рекомендации.

Ключевые слова: себестоимость, JIT-калькулирование, сельское хозяйство, методы калькуляции.

ADVANTAGES OF THE "JIT- CALCULATION" METHOD IN CALCULATING THE EQUITY COST OF PRODUCTS IN AGRICULTURAL FIRMS

*Israilov Timur Murzabekovich,
Candidate of Economics, Associate Professor,
israilov@oshsu.kg*

*Toktogulova Aizhan Toktogulovna, undergraduate,
Abdymalik kyzy Jazgul, undergraduate,
Osh State University,
Osh, Kyrgyzstan*

Annotation: *In this article, the advantages of using the new method of calculating the cost of agricultural enterprises "JIT-calculation" (Just in time - calculation) are considered. In addition, the methods of accounting for costs in agriculture, the scope of their application, problems and ways to solve them are considered. The advantages and disadvantages of the use of agriculture in animal husbandry, plant breeding, poultry breeding, forestry, etc. were studied, and practical guidelines and recommendations were developed and presented.*

Key words: *cost, JIT-calculation, agriculture, calculation methods.*

Айыл чарбасынын маанилүү айырмалоочу белгилеринин бири өндүрүштүн түз сызыктуу эместиги болуп саналат, башкача айтканда, айыл чарбасы бир канча түрдөгү (мал чарбачылыгын, өсүмдүк өстүрүүнү, канаттууларды өстүрүүнү, токой чарбачылыгын, бал аарычылыкты ж.б.) чөйрөнү камтыгандыктан, андагы продукция өндүрүү да түз сызыктуу эмес, дагы бир айта кетчү нерсе ошол өндүрүштөрдүн ичинде да бир же бир нече негизги продукцияны өндүрүү менен бирге бир же бир канча кошумча продуктылар алынат. Мында бардык чыгымдар отчеттук мезгилде бир өндүрүш цикли катары чогултулат, ал эми аягында продукцияны алгандан кийин чыгымдар продукциянын түрлөрү боюнча (негизги жана кошумча продукциянын ортосунда) өздүк наркты аныктоо үчүн бөлүштүрүлөт. Ошондуктан бухгалтердик эсептин дүйнөлүк практикасында ички чарбалык эсептин маселелери, анын ичинде пландаштыруунун жана чыгымдардын эсебинин жана өндүрүштүк чыгымдардын калькуляциясынын методдору чоң мааниге ээ. Калькуляциялык ыкма өндүрүштүк эсептин системасын камтыйт, мында продукциянын иш жүзүндөгү өздүк наркы, ошондой эле продукциянын бирдигине кеткен чыгымдар аныкталат.

Өндүрүшкө кеткен чыгымдарды эсепке алуу жана продукциянын өздүк наркын калькуляциялоо ыкмасы деп, адатта, продукциянын иш жүзүндөгү өздүк наркын аныктоону жана бул процессти контролдоо үчүн зарыл болгон

маалыматты камсыз кылуучу өндүрүштүк чыгымдарды документтештирүүнү жана чагылдырууну уюштуруу ыкмаларынын жыйындысы түшүнүлөт.

Рыноктун шарттарында чарбалык чечимдерди кабыл алуунун тууралыгы жана чарбанын башкаруу эсебинде бухгалтердик эсепти туура уюштуруу учун өндүрүшкө кеткен чыгымдарды эсепке алуунун жана өздүк наркты калькуляциялоонун төмөндөгүдөй методдору бар:

1. салттуу ыкмалары – заказдык (буюртмалык), процесстик ыкма, нормативдик ыкма, казандык (комплекттүү өндүрүш) ыкма;

2. заманбап калькуляция ыкмалары – абзорпшен-кост, директ-костинг, ЛТ – калькуляция[1;167].

Биринчи салттуу ыкмалар өндүрүштүн өзгөчөлүгүнө, технологиялык процесстерине, продукцияны чыгаруу ыкмасына жараша колдонулат. М: заказ менен иштеген ишканалар буюртмалык ыкманы колдонушат, же өндүрүш процесстерден турган болсо, процесстик ыкма колдонулат ж.б.

Буюртмалык эсепке алуу жана өздүк наркты эсепке алуу системасы технологиялык максаттар үчүн материалдардын наркын, өндүрүштөгү жумушчулардын негизги эмгек акысын жана жалпы өндүрүштүк чыгымдарды белгилүү бир продукт же кандайдыр бир кызмат көрсөтүү менен оңой байланыштыра турган тармактарда колдонулат [2;55]. Буюртмалык калькуляцияны колдонуу өнөр жай ишканалары менен эле чектелген эмес. Бул ыкма курулушта, полиграфияда, эмерек чыгарууда, илимий изилдөөдө, долбоорлоодо, ондоо иштеринде, аудит жана консалтинг кызматтарын көрсөтүүдө, жарнамалык бизнесе, юридикалык фирмаларда, ооруканаларда жана башка чакан жеке өндүрүштө ж.б. колдонулат. Ар бир буюртма аткарылышына жараша чыгымдар картасында эсептелет же чыгашалар топтому барагында топтоштурулган. Буюртма боюнча бардык түз чыгымдар иштер аяктаганга чейин аткарылып жаткан ишке түз кошулат, ал эми кыйыр чыгымдар пропорционалдуу бөлүштүрүү базасына жараша болот. Аткарылган заказдын наркы чыгымдардын жыйынтыгын чыгаруу менен аныкталат.

Процесстик (операциялык) ыкма массалык өндүрүштө наркты этап-этабы менен эсептөө колдонулушу мүмкүн [2;56]. Мисалы, станоктук цехте ар кандай операциялар (бургулоо, майдалоо, курчутуу ж. б.) болушу мүмкүн. Процесстер же операциялар деп өндүрүштөгү уюшулган стандарттык бир процедура жана техника менен уюштурула турган процесс же операция аныкталышы мүмкүн, анын аткарылышы акыркы продукттун өзгөчөлүктөрүнөн көз каранды эмес. Калькуляциялоонун оперативдүү системасы менен негизги (материалдык чыгымдарды кошпогондо) чыгымдарды жана кошумча чыгымдарды бөлүштүрүү объекти болуп операция саналат. Материалдык чыгымдар белгилүү бир продукт жана өндүрүш цехи (нарк борбору) боюнча эсепке алынат. Андан кийин бул өздүк нарктын чыгашалары (материалдык жана кошумча эмгек акы + кошумча кыйыр чыгымдар) бул операциядан өткөн өндүрүш бирдиктеринин

ортосунда кошумча чыгымдардын орточо наркына пропорционалдуу бөлүштүрүлөт. Негизги документ катары керектүү материалдарды жана операцияларды көрсөтүүчү тапшырма берүү менен колдонулат. Операциялык же процесстик системанын негизги пункту - бул материалдык, эмгек жана кошумча чыгымдар үчүн пландаштырылган (же болжолдонгон) коэффициентти колдонуу.

Процесстик ыкмада өздүк наркты эсептөө системасы сериялык же массалык бирдиктүү өндүрүштө же болжол менен бир эле продукция өндүрүлгөн үзгүлтүксүз өндүрүшүк циклга ээ болгон тармактарда колдонулат. Бул ыкмада өздүк наркты технология ар бир өндүрүш бирдиги тарабынан өндүрүш процессинин өзүнчө бөлүгүн аткарууну жана продукциянын бир процессинен же операциясынан экинчисине өтүшүн камсыз кылган өндүрүштөрдө да колдонулат. Акыркы бөлүм өндүрүштү бүтүрүп, даяр продукциянын кампасына жеткирет. Ар бир бөлүм өзүнүн чыгымдарын өзүнчө эсептеп бухгалтерияга берет, ал эми бухгалтерия өздүк наркты чыгарат.

Нормативдик ыкма - сметалык маалыматтарга негизделген калькуляция[2;58]. Бул система башкача стандарттык чыгымдар боюнча калькуляция деп аталат. Бул калькуляция системасы, атап айтканда, стандарттык чыгымдардын борборлорунда колдонулат. Стандарттык чыгымдар - бул алдын ала белгиленген чыгымдар. Алар максаттуу жана натыйжалуу өндүрүштөгү чыгымдарга туура келет. Продукция стандарттык чыгымдардын негизинде алдын ала түзүлгөн сметалык өздүк нарк менен эсепке алынат. Чыныгы өздүк нарк бүтүндөй иш-аракет толугу менен бүткөндө гана билинет. Ошентип, ортодогу айырмачылык чыгымдар сатылган продукциянын өздүк наркына кошулат же кемитилет.

Айыл чарбасында нормативдик ыкманы мал чарбачылыгында кеңири колдонулат, себеби сүт жана эт багытындагы малдарга күнүгө атайын түзүлгөн нормадагы тоютту, жемди, азыкты ж.б. керектүү заттар менен багышат. Өзгөчө нормативдик ыкма азыркы заманбап шартта гидропоникада (өсүмдүктөрдү жерсиз атайын суюктук кошулмаларда өстүрүү) да кеңири колдонулат.

Продукциянын өздүк наркын калькуляциялоонун **казандык (комплекстүү өндүрүш) ыкмасы** практикада аз кездешет. Мында чыгымдардын баары бир казанга топтолот, өндүрүштүн акырында негизги жана кошумча өндүрүлгөн продуктуларга атайын ыкмалар менен бөлүштүрүлөт. Айыл чарбасында эсептөөнүн казандык ыкмасы өсүмдүк өстүрүүчүлүктө кеңири колдонулат, себеби баардык өсүмдүк өстүрүүдө бир же андан көп негизги продуктулуу жана бир канча кошумча продукция өндүрүлөт. Ошондуктан чыгымдар топтолуп ошол дандар, чөбү, саманы ж.б. пропорционалдуу бөлүнөт.

Заманбап калькуляция ыкмалары жакынкы мезгилде пайда болуп, ишканада башкаруучулук чечим кабыл алууда аябай чоң жардам берет.

Абзорпшен-кост (Absorption-cost) – бул чыгымдарды **толук бөлүштүрүү** калькуляциясы же сатылган продукция менен кампадагы калган продукциянын ортосунда өндүрүштүн бардык чыгымдарын бөлүштүрүү менен продукциянын өздүк наркын эсептөө ыкмасы [5;31]. Баалоо тышкы колдонуучулар үчүн кирешелер жана чыгымдар отчетун даярдоо үчүн колдонулат. Бул ыкмада продукциянын өздүк наркы өндүрүштүн төмөндөгү чыгымдарынан турат:

1. сырьё жана негизги материалдар;
2. жумушчуларынын эмгек акысы;
3. өзгөрүлмө өндүрүштүк кошумча чыгымдар;
4. туруктуу өндүрүштүк кошумча кыйыр чыгымдар.

Директ кост (Direct-cost) ыкмасында –бул ыкмада өздүк наркөзгөрүлмө чыгымдардан гана турат, ал эми туруктуу чыгымдар мезгилдик чыгымдар катары каралат [5;32]. Бул ыкма менен өндүрүштөгү продукциянын өздүк наркы төмөндөгү чыгымдардан турат:

- сырьё жана негизги материалдар;
- жумушчуларынын эмгек акысы;
- өзгөрүлмө өндүрүштүк кыйыр чыгымдар.

ЛТ – калькуляция XX кылымдын 50-жылдарында пайда болгон. Япониядагы бул ыкма бүгүнкү күндө керектүү сырьё жана материалдар менен камсыз кылууну уюштуруу тармагында абдан натыйжалуулардын бири болуп саналат [3]. Ушундай жол менен уюштурулган жеткирүү сырьё жана материалдарды издөөгө, сатып алууга жана сактоого сарпталган ашыкча убакытты жана акчаны жокко чыгарат, материалдык агымдардын натыйжасыз кыймылын жокко чыгарат.

Бул ЛТ–калькулирование Тойота өндүрүш системасынын негизги өндүрүштү уюштуруу ыкмасы [4;89]. Бул өндүрүш процессинде монтаждоо үчүн зарыл болгон тетиктердин өндүрүш линиясында так керектүү учурда жана катуу талап кылынган санда камсыз кылуусунда. Натыйжада, бул принципти ырааттуу түрдө ишке ашырган компания өндүрүштүн токтоп калууларын жок кылат, товардык-материалдык байлыктардын калдыктарын жокко чыгарат, инвентарларды азайтат же нөлдүк инвентаризацияга жетише алат.

Негизги мүнөздөмөлөрү:

- зарыл болгон учурда гана керектүү материалдарга ээ болуу;
- сапатты "нөлдүк кемчиликтер" абалына чейин жеткирүү;
- жабдуулардын убактысын, кезек өлчөмүн жана өндүрүштүк партиялардын көлөмүн кыскартуу аркылуу цикл убактысын кыскартуу;
- минималдуу чыгым менен өндүрүштүк операцияларды толук аткаруу менен өздүк наркты азайтуу.

Убакыттын өтүшү менен бул ыкмасы 1954-жылы Toyota корпорациясында ойлоп табылган. Ал ошол кезде Японияда өкүм сүргөн экономикалык чектөөлөрдүн негизинде келип чыккан. Япониянын

жаратылыш ресурстары аз болгондуктан жана кыймылсыз мүлктүн баасы өтө жогору болгондуктан, жапон фирмалары ашыкча товарлардын чоң запастары үчүн кампаларда товардык-материалдык байлыктардын калдыктарын сактоого жол бербөө үчүн уюшулган иш-чара болчу[4;90].

Үзгүлтүксүз өндүрүш - ар бир операция мурунку операциянын уландысы, эч кандай товардык-материалдык буюртмалар жок - заказдар, (конвейердик жол менен камсыздалат) - бардык операциялар тең салмактуу жана минималдуу материалдык калдыктар менен ишке ашат жана бүтүрүлбөгөн өндүрүш толук жокко чыгат. ЛТ - бул өндүрүштүн агымын уюштуруу, мында ар бир бөлүк өндүрүш линиясынын кийинки кадамын аяктоо үчүн зарылчылыкка жараша иштетилет.

ЛТ–калькулирование ыкмасынын негизги артыкчылыктары болуп төмөнкүлөр саналат:

1. сырьё жана материалдардын запастарын жана аларды сактоого кеткен чыгымдарды кыскартуу;

2. өндүрүштү уюштуруу үчүн зарыл болгон материалдарды толуктоону камсыздоо убактысын кыскартуу;

3. материалды сарамжалдуу камсыздоонун натыйжалуулугун жогорулатуу;

4. сырьё менен материалдардын жаңы, эскирбеген (свежий) түрдө келүүсү;

5. сырьё жана материалдарынын калдыктарынын көлөмүн кыскартуу.

Айыл чарбасында бүгүнкү күндө ЛТ–калькулирование ыкмасы каерлерде колдонулат? – деген суроо жаралышы мүмкүн. Чындыгында азыркы тапта айыл чарбасынын продукцияларын кайра иштетүүдө (переработка) өтө кеңири колдонулат. Бул биздин өлкөдөгү ишкерлердин сырьё жана материалдарды өтө так жана туура камсыздоосунда эмес, балким өндүрүштүн зарылчылыгынан келип чыгууда. М: сүт азыктарын чыгарууда чийки сүттү керектүү дэңгээлде күнүгө алып келишет, алардан керектүү сүт азыктарын өндүрүшөт жана өндүрүштүк цикл аяктагандан кийин, сүт азык продукциялар алынганда токтоосуз сатууга жеткирилет. Аларды сактоого мүмкүн эмес. Ошондуктан чийки сүт боюнча калдык, бүтүрүлбөгөн өндүрүш жана чыгарылган даяр сүт азыктары же даяр продукция бул ишканаларда жок. Ушундай эле көрүнүш малдардын жана канаттуулардын эт азыктарын чыгарууда да орун алат.

Айыл чарбасында бул ыкманы колдонуу чыгымдарды азайтууда төмөнкү артыкчылыктары үчүн сунушталат:

1. Складдык запастарды кармоого кеткен чыгымдарды азайтуу (складдын жумушчуларына эмгек акы, кампа жабдуулары, кампа аянтын ижарага алуу ж.б. чыгымдар);

2. Буйрутма берүүнүн мөөнөтүн кыскартуу (лоттун көлөмүн кыскартуу, алмаштыруу убактысы, өндүрүштүн токтоп калуусу);

3. Сырье менен материалдардын иштетүүдө жаңы, эскирбеген (свежий) түрдө келүүсү;

4. Материалдар, тетиктер жана жарым фабрикаттар менен жабдуучуларды даярдоочуларга жакын жайгаштыруунун эсебинен жакшыраак камсыз кылуу;

5. Сырье жана материал алып келүүчүлөрдү узак мөөнөттүү пландаштыруу жана товарларды стаууда жакшы бөлүштүрүү;

6. Заказ берилген товарларга жеткирүүчүлөрдү адистештирүү аркылуу өндүрүштү рационалдаштыруу ж.б.

Артыкчылыктар менен бирге бул ыкманы колдонууда, төмөнкү көйгөйлөр пайда болушу мүмкүн:

1. Ташууга жана транспорттук каттамды уюштурууга кеткен чыгымдардын көптүгү (жолдогу жүктүн көптүгү, тыгындын пайда болушу, транспорттук ызы-чуу);

2. сырье жана материалдардын бир жеткирүүчүдөн жогорку көз карандылык (эгер жеткирүү мөөнөттөрү сакталбаса, өндүрүштүк жоготуулар болушу мүмкүн);

3. Туруктуу маалымат алмашуу талап кылынат (жеткизүүчүнүн жана даярдоочунун финансылык абалын ырастоо милдеттенмеси);

4. Жеткирүү мөөнөтүн сактабагандыктан, өндүрүш токтогондогу зыяндар жеткирүүчүлөргө жүктөлүп, чоң айыптарга жыгылуусу;

5. Жеткирүүчүлөрдүн өзүнүн кампаларын өндүрүшкө жана керектөөчүгө жакындатуу зарылдыгы;

6. Кризистик кырдаалдарда адистешүүдөн жеткирүүчүлөр үчүн чоң жоготуулар;

7. Продукциянын сапатын жогорулатуу, кемчиликтерди азайтуу жана кайра иштеп чыгуу;

8. Продукциянын ассортиментин алмаштырууда ийкемдүүлүктүн жогорулашы.

Өндүрүштүк логистиканын эң кеңири таралган жан эффективдүү натыйжасын бергени ЛТ логистикасы саналат. Анын негизги милдеттери чарбалык келишимдерге ылайык продуктыларды сапаттуу, өз убагында жана толук өндүрүүнү камсыз кылуу, өндүрүш циклин кыскартуу жана өндүрүштүк чыгымдарды оптималдаштыруу кирет. Ошондуктан ЛТ логистикалык концепциясы, бүгүнкү күндө дүйнөдөгү эң кеңири таралган логистикалык түшүнүк. Бул концепциянын негизги идеясы төмөнкүдөй: эгерде өндүрүш графиги алдын ала белгиленген болсо, анда сырье жана материалдарынын агымынын кыймылын бардык материалдар, комплекттөөчү тетиктер жана жарым фабрикаттар керектүү санда, керектүү жерде жана белгиленген убакытта келип тургандай кылып уюштурууга болот, о.э. даяр продукцияны өндүрүү, комплектациялоо же сатуу да керектүү санда, керектүү жерде жана белгиленген убакытта уюштурулат.

Ошол эле учурда компаниянын накталай акчасын айландырбай койго калдык запастары керек эмес.

Логистикалык көз караштан алганда, JIT - бул минималдуу сырьё жана материалдардын калдыктарына умтулуу менен керектүү өндүрүштүк ресурстарда башкарууну жөнгө салуу бинардык (экилик) логика. Ага ылайык ресурстардын жана продукциянын агымы өндүрүш графигинде белгиленген керектөө менен кылдат синхрондоштурулган. Мындай синхрондоштуруу логистиканын эки функционалдык багытын координациялоодон башка нерсе эмес: камсыздоо жана өндүрүштү колдоо.

JIT максаттары материалдык керектөөнү пландаштыруу тутумунун максаттарына окшош - буюмдун керектүү бөлүгүн керектүү жерде, керектүү учурда камсыз кылуу. Материалдык талаптарды пландаштыруу системасы эсептөөлөр боюнча курулса, үзгүлтүксүздүк системасы өнөр жай инженериясына негизделген. JIT системасынын көптөгөн айырмалоочу белгилери бар, алар иш жүзүндө ишмердүүлүктүн ар кандай түрүндө, кандай гана менчик түрүндөгү компанияда болбосун, экономиканын өндүрүштүк же өндүрүштүк эмес секторунда колдонууга ийкемдүү.

Ишканада JIT концепциясын ишке ашыруу үчүн төмөнкү зарыл шарттар сунушталат:

1. экономикалык системада ишенимдүү жеткирүүчүлөрдүн болушу;
2. курулуш материалдарын физикалык жеткирүүнүн жогорку ылдамдыгы, анын ичинде аралык сактоо жана жүктөрдү иштетүүнү күтүү убактысын кыскартуу аркылуу;
3. өндүрүштүн учурдагы абалы жөнүндө так маалымат, жакынкы келечекке так божомолдор болушу шарт;
4. өндүрүш процесстерин уюштурууда жана оперативдүү башкарууда ишенимдүү телекоммуникациялык системаларды жана маалыматтык жана компьютердик колдоону камсыздоо керек.

Сөзүмдү бүтүрүп жатып, бул концепция заманбап өндүрүштүк милдеттерди жана максаттарды чечүү үчүн эң ылайыктуу экенин белгилей кетүү керек. «JIT» - бул керектүү көлөмдө жана өз убагында керектүү продукция гана өндүрүлгөн өндүрүш системасы. Концепциянын чоң артыкчылыгы - өндүрүштүн зарылдыгына жараша керектүү ресурс менен камсыз кылуу жана зарылдыкка жараша өндүрүү. JIT системасы ысырапкорчулукту азайтуу аркылуу бардык ресурстарды эң жакшы пайдалануу менен үзгүлтүксүз нарк агымын максималдуу суроо-талапка негизделген ийкемдүүлүк менен айкалыштыруу.

Жыйынтыктап айтканда, айыл чарабасында JIT- калькуляцияны уюштуруу продукциянын өздүк наркын созсүз түрдө азайтат, бул процесс пайданын көбөйсүнө жол ачат. Өздүк нарк төмөндөгөн сайын даяр продукциянын баасын да төмөндөткөнгө шарт түзүлөт, бул бааны төмөндөтүү конкуренттердин алдында чоң артыкчылыкты берет.

Ошентип, айыл чарба ишканаларында «ЈТ» калькуляциясын колдонуу заманбап өндүрүштүнишин уюштуруунун жана ар кандай айыл чарба кызматтарын көрсөтүүнүн маанилүү элементи болуп саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Исраилов, Т.М. Финансовый учет [Текст] / Т.М. Исраилов, А.А. Курманбекова.- Ош.: «ЧП Тойчубаев А.А.»,2015.-630с./https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=eVYHBTkAAAAJ&citation_for_view=eVYHBTkAAAAJ:GnPB-g6toBAC

2. Исраилов Т.М. Курс лекций по предмету «Управленческий учет» / Т.М. Исраилов, А.А. Курманбекова.-Ош.: «ЧП Тойчубаев А.А.»,2018.-202с. / <https://elibrary.ru/contents.asp?titleid=56963>

3. Точно вовремя для России/ С.В. Питеркин, Д.В. Исаев, Н.А. Оладов. М.: Феникс, 2005.

4. Модели и методы теории логистики: Учебное пособие. 2-е изд/В.С. Лукинский. 5. Логистическая концепция just-in-time. Сайт Logisticsystems.

ИсраиловТ.М. Организация учета затрат и составление калькуляции на каждого ребенка или ученика в частном школьном и дошкольном учреждении / ИсраиловТ.М., КурманбековаА.А. Вестник КЭУ.№4, -Бишкек, 2017. – С. 30-33. / https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=eVYHBTkAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=eVYHBTkAAAAJ:bEWMUwI8FkC